

PRIMJENJIVOST PRAVNE NORME

*Anita Prusina**

Izvorni znanstveni rad

UDK: 340.132.01

340.132.6.01

Rad primljen: 15. ožujka 2022.

Rad prihvaćen: 3. lipnja 2022.

Sažetak

U radu se izlaže pojam primjenjivosti pravne norme na temelju analize postojeće pravne literature u području teorije prava i pravne filozofije. Kroz četiri glavne cjeline obrađuju se pojam i vrste primjenjivosti te njezin odnos s drugim svojstvima pravnih normi, zatim vremenske dimenzije primjenjivosti, kriteriji primjenjivosti te na kraju sustavi primjenjivih pravnih normi i njihov odnos prema pravnom sustavu. Kriteriji primjenjivosti pojašnjavaju se pomoću primjera iz područja kaznenog prava, objašnjavaju se njihova pravna priroda i funkcije te struktura. Pri tome se koriste primjeri iz hrvatskog zakonodavstva i ustavnosudske prakse.

Ključne riječi: primjenjivost, pripadnost, sposobnost djelovanja, kriteriji primjenjivosti, neprimjenjivost, nesposobnost za primjenu, sustavi primjenjivih normi

*Anita Prusina, mag. iur., e-mail: an.prusina@gmail.com

1. UVOD

Kada primjenjuje pravnu normu, organ primjene prava je koristi kao premisu u rasuđivanju čiji je zaključak pojedinačna pravna odluka (npr. sudska odluka, upravni akt). Pri tome organ primjene prava izabire onu normu koja uređuje razred činjeničnih stanja kojemu pripada konkretno činjenično stanje koje je utvrdio provodeći dokazni postupak. Podvođeci konkretno činjenično stanje pod razred činjeničnih stanja uređen antecedentom izabrane norme, organ primjene prava izvodi zaključak o odgovarajućoj pravnoj posljedici uređenoj njezinim konsekvencijom. Međutim, osim pitanja glede toga koja je norma odgovarajuća u sadržajnom smislu, tj. pod koju je normu podvediv konkretan slučaj, postavlja se i pitanje je li sudac obavezan ili ovlašten primijeniti izabranu normu. Naime, moguće je da neka norma doista uređuje razred činjeničnih stanja pod koji spada i slučaj o kojem organ odlučuje, ali da je organ nije obavezan ili ovlašten primijeniti na taj slučaj (npr. norma još uvijek nije stupila na snagu ili postoji druga norma koja sucu zabranjuje njezinu primjenu). U ovome ću se radu baviti upravo ovim potonjim pitanjem, tj. pitanjem primjenjivosti pravne norme.

U hrvatskoj pravnoj literaturi nema članaka koji se posebno bave pojmom primjenjivosti pravne norme. On je često korišten u pravnoj znanosti i u praksi, ali neujednačeno. Međutim, u ovom radu neću analizirati njegovo korištenje u pravnom diskursu, nego će mi cilj biti sustavno prikazati pojam primjenjivosti pravne norme u postojećoj (stranoj) teorijskopravnoj literaturi te ukazati na korisnost toga pojma kako za pravnu znanost tako i za praksu. Pri tome ću koristiti primjere iz hrvatskog zakonodavstva i ustavnosudske prakse.

Rad je podijeljen na četiri glavne cjeline. U prvoj cjelini izložit ću pojam i vrste primjenjivosti te ukazati na važnost razlikovanja tog pojma od ostalih svojstava pravnih normi. U drugoj ću razmatrati vremenske dimenzije primjenjivosti. U trećoj cjelini obradit ću kriterije primjenjivosti te ih pokušati približiti uz pomoć primjera iz područja kaznenog prava, objasniti njihovu pravnu prirodu i funkcije te strukturu. Na kraju ću objasniti što su sustavi primjenjivih normi i njihov odnos prema pravnom sustavu.

2. PRIMJENJIVOST PRAVNE NORME

2.1. Općenito

Primjenjivost je jedno od svojstava pravnih normi. Drugim riječima, ona je predikat koji uz njih pristaje.¹

Guastini primjenjivost razrađuje u okviru svojstva sposobnosti djelovanja, odnosno djelovnosti. On primjećuje da se sposobnost djelovanja kao predikat norme u pravnoj doktrini pretežno koristi u dva smisla. Dok u prvom označava sposobnost proizvođenja pravnih učinaka (npr. kvalifikacija nekog činjeničnog stanja, stjecanje ili gubitak određenog prava i sl.), u drugom smislu ona znači primjenjivost.² Takva primjenjivost podrazumijeva da norma „ima sposobnost djelovanja“ (djelovna je) kada se može ili mora primijeniti, a da norma „nema sposobnost djelovanja“ (nedjelovna je) kada se ne može ili ne smije primijeniti.³ Postoji i treće značenje tog pojma pa se za normu kaže da je „djelujuća“ ili „učinkovita“ kada ju se stvarno upotrebljuje, primjenjuje ili je se stvarno pridržava.⁴

Sam pojam primjenjivosti u pravnu teoriju i filozofiju uveo je Eugenio Bulygin, argentinski pravni filozof, u svom radu „Time and Validity“ iz 1982. godine.⁵ Smatrajući da je pojam važenja pravne norme nejasan jer obuhvaća više svojstava, postavio je temelje za daljnja razmatranja o primjenjivosti. On razlikuje barem tri različita značenja iskaza o važenju norme. Tako se rečenica: „Norma N važi“ može shvatiti kao pripadnost pravne norme, obvezujuća snaga norme ili pak kao njezina primjenjivost.⁶

Bulygin primjenjivost opisuje na sljedeći način:

„Ako postoji norma N_i koja propisuje da drugu normu N_j treba poštivati i primijeniti na određeni slučaj, tada se za normu N_j može reći da ona važi u smislu da ju treba poštivati i primijeniti u skladu s N_i .“⁷

Iz njegove se definicije može vidjeti da se radi o trostrukom odnosu (relaciji) u kojemu svojstvo primjenjivosti norme N_j ovisi o postojanju

¹ Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. Zagreb: Naklada Breza 2018., str. 237.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Bulygin, Eugenio. Time and Validity (1982), u: Bulygin, Eugenio et al. Essays in Legal Philosophy. Oxford: Oxford University Press 2015., str. 171-187.

⁶ *Ibidem*, str. 171.

⁷ *Ibidem*, str. 172.

određene više norme N_i kao i slučaja na koji se treba primijeniti.⁸ Da bi norma N_j bila primjenjiva, mora postojati norma N_i koja za određeni slučaj C_3 propisuje da se mora primijeniti ta norma N_j . Radi se, dakle, o relativnom (odnosnom) i deskriptivnom pojmu. Deskriptivnom stoga što on samo tvrdi da postoji određeni propis, tj. viša norma prema kojoj se određena norma treba primijeniti, a ne izdaje novi propis.⁹

Ono što Guastini naziva primjenjivošću podudara se s Bulyginovim pojmom te ću u tom smislu i ja u svom radu koristiti taj naziv. O drugom značenju pojma više ću reći u odlomku o vrstama primjenjivosti.

2.2. Rasprava iz ustavnog prava

Vjerojatno je jedan od motiva koji su Bulygina potaknuli na razvoj pojma primjenjivosti bila rasprava koju je potaknuo Alf Ross sljedećim pitanjem. Je li moguća izmjena onog pravila ustava koje sadrži odredbe o izmjeni ustava? Te, ako je odgovor na to pitanje pozitivan, kojim bi se to postupkom trebalo učiniti?

Ross zauzima stajalište da ustavno pravilo o postupku izmjene ustava nije moguće mijenjati prema postupku koje ono samo uspostavlja.¹⁰ Ako drugi postupak za izmjenu tog pravila ustava ne postoji, Ross smatra da se ono ne bi moglo izmijeniti na zakonit način, već bi takva izmjena za njega značila uspostavu novog ustava, na nezakonit način, odnosno revolucionarnim putem.¹¹ Dva su glavna argumenta kojima opravdava svoje mišljenje. Njegov prvi argument je da se tu radi o samoreferirajućem pravilu, a kako zastupa gledište prema kojemu iskaz čije značenje upućuje na značenje istog tog iskaza (samo-referirajući iskaz u pravom smislu) gubi smisao i zapravo nema nikakvo značenje, tako i primjenu ustavnog pravila o izmjeni na samo to pravilo smatra neprihvatljivom.¹² Bulygin to

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*. Za više vidi: Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 21-22. Opisujućim iskazima se izražavaju i prenose informacije o svijetu te imaju istinosnu vrijednost, dok su propisujući usmjereni na mijenjanje ponašanja ljudi te ne mogu biti ni istiniti ni neistiniti.

¹⁰ Ross, Alf. On Self-Reference and a Puzzle in Constitutional Law. *Mind*, 78 (309) (1969), <https://www.jstor.org> (18.2.2021.), str. 5.

¹¹ *Ibidem*, str. 3-4.; Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 168-169.

¹² Ross, Alf. On Self-Reference and a Puzzle in Constitutional Law. *Op. cit.*, str. 4., 11., 17.

kratko opovrgava smatrajući posve razumnim da su barem neki samoreferirajući iskazi potpuno smisleni.¹³

Ono čime se Bulygin bavi je Rossovi drugi argument, a to je da izmjena ustavnog pravila o izmjeni ustava u skladu s vlastitim odredbama uključuje proturječje. Ross uzima kao primjer čl. 88. danskog ustava iz 1953. godine te njegovo pravno rasuđivanje Bulygin pojednostavljeno izlaže u sljedeće tri točke:

„1. čl. 88.: Ustav se može izmijeniti postupkom Q, i jedino tim postupkom;

2. čl. 88.' (koji propisuje da se ustav može izmijeniti postupkom R i jedino tim postupkom) je donesen u skladu s postupkom Q;

3. čl. 88.' važi, odnosno ustav se može izmijeniti postupkom u skladu s postupkom R i to jedino tim postupkom.“¹⁴

Ross tvrdi da do proturječja dolazi između zaključka i jedne od premisa.¹⁵ Kaže da je smisao čl. 88. upravo u tome što upućuje na jedini način na koji se ustav može izmijeniti, a kako smatra da je važenje čl. 88.' izvedeno iz čl. 88., drži da se tu radi o logičkom apsurdu.¹⁶ Bulygin se ne slaže s njegovim zaključkom te problem u Rossovom shvaćanju pripisuje postojanju različitih značenja pojmova kojima se koristi, smatrajući kako je ključno za sprječavanje nastanka takvih teškoća raditi jasne razlike među pojmovima. Za ovaj problem najvažnijim drži razjašnjavanje toga što se uopće smatra pod izmjenom ustava i što sve može značiti iskaz da norma važi, pri čemu posebno naglašava razliku između pripadnosti pravnom sustavu i primjenjivosti pravne norme koje su obuhvaćene pojmom važenja od normativne valjanosti.¹⁷

¹³ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity. Op. cit.*, str. 179-180.

¹⁴ *Ibidem*, str. 180. Za više vidi: Ross, Alf. *On Self-Reference and a Puzzle in Constitutional Law. Op. cit.*, str. 1-5., 20-21.

¹⁵ Ross, Alf. *On Self-Reference and a Puzzle in Constitutional Law. Op. cit.*, str. 5.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity. Op. cit.*, str. 180-181., 183. Usporedi: Grabowski, Andrzej. *Juristic Concept of the Validity of Statutory Law*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2013., str. 321-334. Grabowski u svojoj analizi o korisnosti korištenja pojma pravnog važenja u smislu primjenjivosti, iako na kraju takav pojam ne prihvaća u okvirima u kojima govori, priznaje Bulyginov doprinos identificiranju i analizi odnosno rekonstrukciji pojmova te smatra da imaju neporecivu vrijednost u njihovom razjašnjavanju.

2.3. Postojanje pravne norme

Za bolje razumijevanje primjenjivosti, važno je razumjeti i pojam pripadnosti. I njega Bulygin izdvaja kao jedno od značenja iskaza „Norma N važi“.

On kaže da pripadnost označava odnos pravne norme i pravnog sustava kojemu ona pripada.¹⁸ Stoga je moguće da jedna sadržajno ista norma u isto vrijeme u jednom sustavu važi, a u drugom ne.¹⁹ Primjer za to može biti smrtna kazna koja je i danas u određenim pravnim sustavima u svijetu zakonit oblik kažnjavanja za određena kaznena djela, dok je u nekima potpuno ukinuta.

Kriteriji pripadnosti u određenom sustavu razlikuju se ovisno o izvoru prava. Kod zakona će tako jedan od kriterija biti nadležnost vlasti koja stvara normu pa će se moći reći da norma važi ako ju je izdala nadležna vlast.²⁰ Da bi se običajna norma smatrala dijelom pravnog sustava potrebno je da postoji čvrsto ustanovljena praksa koju se poštuje ili ju sudovi koriste kako bi opravdali svoje odluke.²¹

Guastini postojanje norme definira kao odnos pripadanja jedne norme nekom pravnom poretku.²² U određenom pravnom poretku postojećom se može nazvati svaka norma koja mu pripada, odnosno da bi norma počela pravno postojati, potrebno ju je uvesti u pravni poredak.²³ Naime, iako norma činjenično postoji od trenutka svoje formulacije, ne može se nazvati pravno postojećim npr. prijedlog zakona koji tek treba biti prihvaćen.

Treba naglasiti da je važenje pravne norme različito od normativne valjanosti. Valjanost označava dvostruki odnos jedne norme s drugim normama, u formalnom i u materijalnom pogledu.²⁴ Norma je formalno valjana onda kada je proizvedena u skladu s onim normama koje uređuju njezino stvaranje i njoj su strukturno nadređene, tj. kada ju je stvorio nadležni organ prema propisanom postupku, dok je za materijalnu valjanost bitno da norma nije nespojiva s normama koje su joj hijerarhijski

¹⁸ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity*. *Op. cit.*, str. 171.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava*. *Op. cit.*, str. 234.

²³ *Ibidem*, str. 234-235.

²⁴ *Ibidem*, str. 233-234.

nadređene u materijalnom pogledu, a ograničavaju joj ili predodređuju mogući sadržaj.²⁵

Iako se često u teoriji prava poistovjećuju, Guastini naglašava potrebu razlikovanja postojanja i valjanosti te ističe kako nisu valjane sve norme koje pripadaju nekom pravnom poretku (postojeće norme).²⁶

Najprije ukazuje na to da u svakom pravnom poretku postoje norme koje nisu ni valjane ni nevaljane, a ipak su postojeće. Takve su ustavne norme. Nijedan ustav ne može biti ni valjan ni nevaljan, jer bi takva kvalifikacija zahtijevala postojanje normi koje su formalno i materijalno više u odnosu na njega.²⁷ Kriterij postojanja ustavnih normi je načelo efektivnosti, pravilo na temelju kojega se normu treba smatrati postojećom ako je njezini adresati općenito prihvaćaju i pridržavaju je se, pa čak i ako ne odgovara kriterijima valjanosti.²⁸

Osim toga, moguć i čest je slučaj da u pravnom poretku postoje nevaljane norme.²⁹ Takve su norme neustavnih zakona i nezakonitih podzakonskih akata. To je stoga što se često događa da se određene nepodudarnosti s višim normama primijete tek u primjeni zakona odnosno podzakonskih akata te je potrebna posebna odluka, kakvu u Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu: RH) donosi Ustavni sud RH,³⁰ da bi ih se proglasilo nevaljanima.

Guastini tvrdi da je za postojanje norme pak dovoljno da ju donese tijelo normativne vlasti koje je barem *prima facie* nadležno stvarati takvu vrstu normi te je često dovoljan samo privid formalne valjanosti.³¹ Za postojanje nije nužno da je norma spojiva s hijerarhijski nadređenim normama, već je dovoljno da je u skladu samo s onima koje uređuju njezino stvaranje, i to ne sa svima, nego samo s nekima od njih.³²

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem*, str. 235.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.* S druge strane, normu se ne može smatrati postojećom ako je se adresati uopće ne pridržavaju ili je ne prihvaćaju, pa čak ni ako odgovara kriterijima valjanosti.

²⁹ *Ibidem*, str. 236.

³⁰ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 99/99, 29/02, 49/02; u daljnjem tekstu: UZUS), čl. 55.

³¹ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 236.

³² *Ibidem.*

On također razdvaja nevaljanost od nepostojanja. Nepostojeća je za njega ona norma koja ne odgovara minimalnim zahtjevima potrebnim da bi ju se smatralo pripadajućom određenom pravnom poretku.³³ Takvu normu smatra nedvojbeno ništetnom te da u takvom slučaju nije potreban izričiti akt poništenja nadležnog organa jer ona nikako ne pripada pravnom poretku.³⁴ Nevaljana pak norma, koja može pripadati pravnom poretku, je postojeća i nadležni organ treba donijeti odluku kako bi ju uklonio iz pravnog poretka (poništiva je).³⁵

Treba napomenuti da Bulygin u svojim razmatranjima o primjenjivosti, trudeći se biti dosljedan i jasno lučiti pojmove o kojima govori, na sljedeći način razumijeva pojmove pravnog sustava i pravnog poretka. Prije svega, on je jedan od teoretičara koji zastupaju formalističko shvaćanje ustavotvorne vlasti. To, u bitnome, znači da on ustav shvaća kao skup normi koji se ponaša poprilično matematički, kao bilo koji drugi skup.³⁶ Svaki put kada dođe do uvođenja novog elementa, uklanjanja starog ili njihove kombinacije, takav skup gubi svoj identitet i dobivamo drugačiji, novi skup, bez obzira na to koliko malena izmjena bila.³⁷ U skladu s time, on pojam pravni sustav koncipira kao skup i to trenutni. Pravni sustav za njega je „skup normi koje važe u određenom trenutku u vremenu u skladu s određenim kriterijima pripadnosti“.³⁸ Pravni poredak je slijed takvih pravnih sustava; on nije skup, nego obitelj takvih skupova (pravnih sustava) te mu pripadaju svi trenutni sustavi unutar određenog vremenskog perioda.³⁹

2.4. Vrste primjenjivosti

Navarro i Moreso povezuju svojstvo primjenjivosti s institucionalnom prirodom prava.

³³ *Ibidem*, str. 245.

³⁴ *Ibidem*, str. 244-245.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, str. 167.

³⁷ *Ibidem*, str. 167-168. Za više o razlici formalističkog i supstancijalističkog shvaćanja vidi: *Ibidem*, str. 165-170. Dok prema supstancijalističkom shvaćanju ne postoje zakoniti načini promjene ustava u smislu vrhovnih načela na kojima je postavljen, formalisti smatraju da se ustav može i temeljito promijeniti na zakonit način bez revolucija.

³⁸ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity*. *Op. cit.*, str. 173.

³⁹ *Ibidem*.

Da bi norma mogla proizvesti određeni pravni učinak, potrebno je da ju sudovi mogu provesti, odnosno oživotvoriti.⁴⁰

Sudačko rasuđivanje putem kojega sudac primjenjuje pravilo strukturirano je tako da je prva premisa ono apstraktno pravilo, odnosno norma, koje se primjenjuje (npr. „Ubojice treba kazniti“), a druga premisa činjenični sud kojim se opisuju činjenice konkretnog slučaja (npr. „Osoba Y je počinila djelo X [Osobu Z je upucala pištoljem u srce]“.⁴¹ Potom dolazi treća premisa koja je podvođeći (supsumirajući) iskaz, to jest tumačenje *in concreto* (npr. „Djelo X predstavlja ubojstvo“).⁴² Na kraju se izvodi zaključak kao pojedinačan i konkretan propis (npr. „Osobu Y treba kazniti“).⁴³

Onu primjenjivost koja daje odgovor na pitanje imaju li suci obvezu primijeniti određenu normu N na određeni individualni slučaj Navarro i Moreso nazivaju **vanjskom primjenjivošću**.⁴⁴ Da bi suci imali obvezu primijeniti upravo tu normu, u vrijeme u kojemu oni donose odluku i u pravnom sustavu kojemu pripadaju mora postojati određena viša norma koja propisuje primjenu norme N u takvom slučaju.⁴⁵ To su opisali sljedećom definicijom:

„Norma N_i je vanjski primjenjiva u trenutku t u odnosu na određeni individualni slučaj c , koji je primjer generičkog slučaja C , ako i samo ako druga norma N_j koja pripada pravnom sustavu PS u t propisuje (dopušta ili nameće) dužnost sucima koristiti N_i za opravdanje njihovih odluka u svim individualnim slučajevima koji su primjer C .“⁴⁶

⁴⁰ Navarro, Pablo E.; Moreso, José Juan. *Applicability and Effectiveness of Legal Norms*. *Law and Philosophy*, 16 (2) (1997), <https://www.jstor.org> (14.9.2020.), str. 202.

⁴¹ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava*. *Op. cit.*, str. 405-406.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Navarro, Pablo E.; Moreso, José Juan. *Applicability and Effectiveness of Legal Norms*. *Op. cit.*, str. 209. Njihovu podjelu preuzimaju i: Navarro, Pablo E. *et al.* *Applicability of Legal Norms*. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, 17 (2) (2004), <https://home.heinonline.org> (6.9.2020.), str. 337-359.; kao i: Navarro, Pablo E.; Rodríguez, Jorge L. *Deontic Logic and Legal Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.

⁴⁵ Navarro, Pablo E.; Moreso, José Juan. *Applicability and Effectiveness of Legal Norms*. *Op. cit.*, str. 204.

⁴⁶ *Ibidem*, str. 203. Vidi: Navarro, Pablo E.; Rodríguez, Jorge L. *Deontic Logic and Legal Systems*. *Op. cit.*, str. 126. „Individualan slučaj je poseban događaj, kao kada govorimo

Oni, međutim, primjećuju da se izraz primjenjivost često koristi i kako bi se uputilo na područja važenja norme, kako ih je nazvao Kelsen.⁴⁷ Norma uređuje određeni razred radnji. Iako norma nije prirodna činjenica, ona se odnosi na ljudsko ponašanje te se iz njezinog sadržaja mora moći odrediti veza norme sa stvarnim zbivanjima, tj. u kojim područjima norma važi. Tako je moguće identificirati vremensko (razred radnji počinjenih unutar određenog vremenskog perioda), prostorno (na kojem teritoriju norma važi), personalno (tko su adresati norme) i materijalno (generički opis radnje koja se uređuje, npr. ubojstvo) područje važenja određene norme, a presjek svih tih područja tvori razred radnji koje uređuje određena norma N.⁴⁸ Takvu primjenjivost koja odgovara na pitanje „Uređuje li norma N slučaj c?“, odnosno, potpada li slučaj c u tako određen razred radnji određene norme, oni nazivaju **unutarnjom primjenjivošću**.⁴⁹ Nju definiraju na sljedeći način:

„Norma N_i je **unutarnje primjenjiva** u određeno vrijeme t u odnosu na individualni slučaj c ako i samo ako je c primjer generičkog slučaja C, a C je definiran prostornim, materijalnim, personalnim i vremenskim područjima važenja N_i.“⁵⁰

Carpentier smatra problematičnim i konfuznim pojam područja važenja norme koji koriste Navarro i Moreso te ga želi potpuno napustiti. Objašnjava kako materijalno i personalno područje nisu ništa doli svojstva generičkog slučaja koji je dio sadržaja norme, a da prostorno i vremensko spajaju dvije funkcije koje bi trebalo razlikovati: dio sadržaja same norme i parametre primjenjivosti norme.⁵¹ On smatra da se kod te vrste primjenjivosti, koju oni nazivaju unutarnjom, radi naprosto o supsumiranju, odnosno podvođenju činjenica slučaja u okvire postojeće

o 'slučaju ubojstva Johna F. Kennedyja'; generički slučaj je vrsta okolnosti, i može služiti kao primjer 'slučaj političkog ubojstva'.“

⁴⁷ Navarro, Pablo E.; Moreso, José Juan. *Applicability and Effectiveness of Legal Norms. Op. cit.*, str. 205. Za više vidi: Kelsen, Hans. *Čista teorija prava*. Zagreb, Naklada Breza 2012., str. 17-18.; Kelsen, Hans. *Opća teorija normi*. Zagreb, Naklada Breza 2015., str. 161-165.

⁴⁸ Navarro, Pablo E.; Moreso, José Juan. *Applicability and Effectiveness of Legal Norms. Op. cit.*, str. 206.

⁴⁹ *Ibidem.*, str. 206., str. 209.

⁵⁰ *Ibidem.*, str. 206.

⁵¹ Carpentier, Mathieu. *Validity versus Applicability: a (Small) Dose of Scepticism. Diritto & questioni pubbliche: rivista di filosofia del diritto e cultura giuridica*, 1 (2018), <https://home.heinonline.org> (5.11.2020.), str. 109.

norme.⁵² Drugim riječima, tumačenjem norme *in concreto* i utvrđivanjem odgovaraju li činjenice danog slučaja onom skupu svojstava koje se nalaze u antecedentu⁵³ norme utvrđuje se i **konceptualna** primjenjivost. Drugu vrstu, koja odgovara onoj koju Navarro i Moreso nazivaju vanjskom, naziva **normativnom** primjenjivošću. Za nju kaže da je vrlo bliska pravnoj vezanosti jer „norma je primjenjiva ako i samo ako ju organi koji primjenjuju pravo imaju obvezu primijeniti (ili su barem ovlašteni to učiniti)“.⁵⁴ Za jasnije razlikovanje daje vrlo životan primjer. Kada se obratimo odvjetniku s pitanjem je li na našu situaciju primjenjiv povrat poreza ne pitamo se je li sudac obavezan primijeniti taj povrat na naš slučaj, već samo ispunjavamo li mi nužne uvjete da bismo imali pravo na povrat.⁵⁵ Tu se radi o konceptualnoj primjenjivosti. Kada postavimo pitanje je li u slučaju blaže kazne novi kazneni zakon retroaktivno primjenjiv, pitamo se je li ga sudac ovlašten ili dužan primijeniti.⁵⁶ To je normativna primjenjivost.

Možemo primijetiti i kako Guastini i Bulygin primjenjivost koriste u smislu koji obuhvaćaju vanjska primjenjivost o kojoj govore Navarro i Moreso te Carpentierova normativna primjenjivost. U tom smislu rabim pojam primjenjivosti u ovom radu, a kada bude potrebno naglasiti da se radi upravo o njoj, koristit ću podjelu Navarra i Moresa. Guastinijeva sposobnost djelovanja u prvom, užem smislu, podudara se s unutarnjom i konceptualnom primjenjivošću.

2.5. Pravna vezanost

Treći smisao koji Bulygin navodi kao moguće značenje iskaza da norma važi je kada se želi reći da je norma obvezna, to jest da norma ima obvezujuću snagu. Tada je iskaz „Norma N važi“ norma sama: ona

⁵² *Ibidem*, str. 108.

⁵³ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 50. Pravne norme su pogodbeni ili hipotetički iskazi koji se sastoje od dva sastavna elementa: antecedenta (prednjaka) ili protaze, tj. dijela iskaza u kojemu se određuje uvjet („ako...“) koji se u normi odnosi na razred činjeničnih okolnosti; i konsekventa (posljedica) ili apodaze, odnosno dijela iskaza u kojemu se utvrđuje posljedica („onda...“) koji se u normi odnosi na razred pravnih posljedica. Npr. antecedent može biti činjenica da su dva subjekta sklopila ugovor, a konsekvent bi bila obveza izvršenja ugovornih obveza.

⁵⁴ Carpentier, Mathieu. *Validity versus Applicability: a (Small) Dose of Scepticism. Op.cit.*, str. 108.

⁵⁵ *Ibidem*, str. 108-109.

⁵⁶ *Ibidem*.

propisuje da je se mora pridržavati i primjenjivati.⁵⁷ U takvom slučaju, kada ju je formuliralo nadležno tijelo vlasti, radi se o propisu.⁵⁸ Takav je pojam, za razliku od pripadnosti i primjenjivosti, apsolutan i propisujući.⁵⁹ No, kada takvu tvrdnju izgovori netko tko nije u poziciji vlasti, radi se o 'normi-tvrdnji', odnosno o tvrdnji koja sadržava djelić informacije o normi.⁶⁰

Kod primjenjivosti se, kao što primjećuje Carpentier, također radi o nekoj vrsti vezanosti. Pri tome on, poput Alfa Rossa, naglašava razliku između vezanosti pravne norme i pravne obveze. Dok su pravne obveze, na primjer, određene zabrane (ne smije se krasti, ubiti drugoga itd), vezanost se odnosi na dužnost pridržavanja zakona.⁶¹ Ne postoji pravna obveza pridržavati se zakona, već samo pravna obveza ili dopuštenje nešto određeno činiti ili ne (ne krasti, ne ubiti) pa u tom smislu obveza pridržavati se zakona ne može biti pravna, već samo moralna obveza.⁶²

Osim toga, on ukazuje na to da je ta vezanost kod primjenjivosti relativna i specifično pravna. Naime, vezanost sudaca zakonima odnosi se na njihovu dužnost primjenjivanja pravnih normi, a ne na pridržavanje (poštivanje) normi.⁶³ Dužnost ili ovlast sudova primjenjivati pravne norme utemeljena je u drugim normama - kriterijima primjenjivosti.⁶⁴ Pravna vezanost je svojstvo svih normi, bez obzira na to stvaraju li one obvezu ili zabranu, jamče li određena prava ili daju dopuštenja.⁶⁵ Bilo bi neprikladno reći da netko ima pravnu obvezu pridržavati se norme koja mu daje pravo na sklapanje braka. Suci i drugi službenici, s druge strane, jednako su dužni

⁵⁷ Bulygin, Eugenio. Time and Validity. *Op. cit.*, str. 171-172.

⁵⁸ Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge. A revision of the theory of fundamental legal concepts. *Revus*, 39 (2019), <https://journals.openedition.org/revus/> (11.8.2020.), str. 22.

⁵⁹ Bulygin, Eugenio. Time and Validity. *Op. cit.*, str. 171-172.

⁶⁰ *Ibidem*; Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge. A revision of the theory of fundamental legal concepts. *Op. cit.*, str. 22.

⁶¹ Carpentier, Mathieu. Validity versus Applicability: a (Small) Dose of Scepticism. *Op.cit.*, str. 122.

⁶² *Ibidem*. Za više vidi: Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 33-38. Razlikuje tzv. 'pozitivni ili društveni moral' od tzv. posebnog 'idealnog ili kritičkog morala'. Kod oba se radi o skupu vrijednosti, shvaćanja dobroga, osjećaja pravednosti i općeprihvaćenih pravila ponašanja, samo je prvi unutar okvira nekog društvenog okružja, dok je drugi poduprt nekom moralnom doktrinom.

⁶³ Carpentier, Mathieu. Validity versus Applicability: a (Small) Dose of Scepticism. *Op.cit.*, str. 123.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

primjenjivati sve norme, kako one koje jamče određena prava tako i one koje stvaraju obveze.⁶⁶

3. PRIMJENJIVOST U VREMENU

3.1. Općenito

Guastini primjećuje da svaka norma ima bar četiri vremenske dimenzije, a one se odnose na pravno postojanje norme (njezino pripadanje pravnom poretku), njezinu valjanost, njezinu primjenjivost i njezinu sposobnost djelovanja.⁶⁷

Najprije razdvaja određivanje vremenskog perioda unutar kojega se sama norma treba primjenjivati od trenutka u kojemu treba nastati činjenično stanje da bi se na njega mogla primijeniti ta norma.

Vremenske granice primjenjivosti same norme određuju s jedne strane pravila koja određuju stupanje norme na snagu, a s druge ona koja određuju trenutak u kojemu tu snagu gubi.⁶⁸ Ustav RH (u daljnjem tekstu: Ustav) tako određuje da zakon stupa na snagu najranije osmi dan od dana njegove objave, osim ako nije zbog osobito opravdanih razloga zakonom drukčije određeno.⁶⁹ To razdoblje između dana objave zakona (promulgacije) i njegova stupanja na snagu zove se *vacatio legis*.⁷⁰ Ono može trajati i duže od minimalnih osam dana, no kraće, osim zbog osobito opravdanih razloga, ne. Prema tome traje li toliko koliko je propisani minimum ili dulje može se razlikovati tzv. redoviti *vacatio legis* od tzv. produljenog.⁷¹ Zakon najranije može stupiti na snagu prvi dan nakon njegove objave u Narodnim novinama.⁷² U svakom slučaju, norma se ne može primijeniti prije negoli je objavljena.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 285.

⁶⁸ *Ibidem*, str. 238.

⁶⁹ Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), čl. 90. st. 3.

⁷⁰ Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 239.

⁷¹ *Ibidem.*, str. 289-290.

⁷² Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. Zagreb: Naklada Breza, 2020., str. 136. Takvo stajalište Ustavni sud RH iznio je u sljedećoj odluci i rješenju: USRH, U-I-3845/2006 i U-I-5348/2012 od 23. siječnja 2013. (NN 12/13).

Primjenjivost norma gubi derogacijom, u cijelosti ili djelomično. U pravilu su moguća dva načina derogacije: sudski akt ili politička odluka. Iako vrijeme primjenjivosti norme počinje njezinim stupanjem na snagu, ono ne završava nužno njezinim gubitkom.⁷³ Poništenje je sudski akt do kojeg dolazi zbog nevaljanosti norme, odnosno zato što je norma u suprotnosti s nekom formalno ili materijalno višom normom.⁷⁴ Za takvu odluku je u Republici Hrvatskoj i za zakone i za podzakonske akte nadležan Ustavni sud, dok je npr. u Italiji u pogledu zakona nadležan Ustavni sud, a za uredbu upravni sud.⁷⁵ Takav akt djeluje unatrag (osim za već dovršene odnose) kao da ta norma nije ni počela postojati pa nije primjenjiva ni u onim postupcima koji su pokrenuti prije nego je izgubila snagu.⁷⁶ U tom slučaju ona gubi primjenjivost u cijelosti.

Ukidanje je, međutim, politička odluka zakonodavca, bilo da to čini izričito (donošenjem norme kojom se izričito izjavljuje da se određena norma ukida), bilo prešutno.⁷⁷ On može usvojiti novu normu koja je nespojiva s onom koja je dotad važila (*lex posterior derogat legi priori*) ili pak donijeti novo uređenje za cijelu jednu materiju.⁷⁸ Kod prešutnog ukidanja, za razliku od izričitog, dolazi do zamjene starog uređenja novim, odnosno, ono se samo pridodaje i ne mora nužno ni doći do ukidanja.⁷⁹ Iako ukidanje često proizlazi automatski iz nespojivosti starog i novog uređenja, postoje situacije u kojima je potrebno utvrditi predmet ukidanja tumačenjem, što u pravilu čine sudski organi.⁸⁰ Ukidanje redovno ne djeluje retroaktivno pa će, ako zakonodavac izričito ne odredi drugačije, ukinute norme, u pravilu, biti primjenjive i nakon svog ukidanja u onim postupcima pokrenutim prije ukidanja, kao i na činjenična stanja koja su nastala prije toga.⁸¹

Drugo važno pitanje je u kojem trenutku treba nastati činjenično stanje da bi se na njega mogla primijeniti norma. Guastini naglašava da se tu zapravo radi o vremenskom dosegu sposobnosti djelovanja, onome što Navarro i Moreso zovu unutarnjom primjenjivosti. Vrijeme sposobnosti

⁷³ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 289.

⁷⁴ *Ibidem*, str. 239.

⁷⁵ UZUS, čl. 55.; Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 239.

⁷⁶ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 239.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, str. 240.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*, str. 241.

djelovanja norme je vremenski period u kojemu treba nastati činjenično stanje da bi mogle nastupiti pravne posljedice koje predviđa ta norma.⁸²

Opće načelo zabrane unatražnog (povratnog, retroaktivnog) djelovanja zabranjuje primjenu normi na ona činjenična stanja koja su nastala prije nego su stupile na snagu.⁸³ I Ustav u skladu s tim načelom propisuje da zakoni i drugi propisi državnih tijela i tijela koja imaju javne ovlasti ne mogu imati povratno djelovanje, a jedino iz posebno opravdanih razloga samo pojedine odredbe zakona mogu imati povratno djelovanje (čl. 90. st. 4. i 5.). Iz toga se vidi kako postoji razlika između različitih izvora prava. Odnosno, samo pojedine norme zakonskog ranga mogu imati unatražno djelovanje, a podzakonski akti ni u tim iznimnim slučajevima. Ustavni sud RH odlučio je kako posebno opravdani razlog za retroaktivnu primjenu neke odredbe ne može predstavljati činjenica da ta odredba nije primjenjivana nekoliko prethodnih godina, kao ni pozivanje na dotadašnje vlastito postupanje nadležnih državnih tijela.⁸⁴

U Ustavu su posebno izdvojene norme kaznenog prava te je u glavi o zaštiti temeljnih prava i sloboda uređeno načelo *nullum crimen sine lege*.⁸⁵ I kaznena djela i kazne moraju biti propisani prije počinjenja djela (čl. 31. st. 1. Ustava). U tom smislu je načelo zabrane unatražnog djelovanja neograničivo u odnosu na takve norme kaznenog prava jer je isključivo u odnosu na njih potvrđeno ustavnom normom.⁸⁶

Kada to povežemo s ukidanjem, možemo primijetiti kako su, s obzirom na to da ni ono ne djeluje unatražno, nove norme (kojima se ukidaju stare s kojima su nespojive) primjenjive tek na ona stanja nastala nakon što su one stupile na snagu.⁸⁷ Na stanja nastala do tog trenutka primjenjuju se ukinute norme bez obzira na to što više nisu na snazi.

⁸² *Ibidem*, str. 291.

⁸³ *Ibidem*, str. 241.

⁸⁴ USRH, U-I-793/2007 od 21. 3. 2007. (NN 34/07); USRH, U-X-80/2005 od 1. 6. 2006. (NN 37/11).

⁸⁵ Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. Osijek: Pravni fakultet, 2016., str. 47., 58. Novoselec piše kako se načelo zakonitosti u svom vremenskom aspektu izražava kao zabrana povratnog (retroaktivnog) djelovanja kaznenog zakona. Pri tome se obično izražava u latinskom obliku *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, što u doslovnom prijevodu znači: nema kaznenog djela bez zakona, nema kazne bez zakona.

⁸⁶ Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 242.

⁸⁷ *Ibidem*, str. 241.

3.2. Unutarnje i vanjsko vrijeme norme

Kao što sam već spomenula, Bulygin je formalist te tako i definira pravni sustav i pravni poredak. Dvije važne točke u vremenu za postojanje norme (a time i za njezinu pripadnost pravnom sustavu) su upravo njezino uvođenje u sustav (trenutak objave, promulgacija) i njezino uklanjanje iz sustava (derogacija). Oni se doduše razlikuju ovisno o izvoru prava o kojemu govorimo, no u svakom slučaju se kod svih njih mogu primijetiti dva stanja koja ovise o ta dva čina, a to su da u jednom periodu norma postoji, dok u drugom ne postoji.⁸⁸ Tako prije čina promulgacije norma ne postoji, a nakon njega postoji. Kod derogacije je, naravno, obrnuto.

Kako je za njega pravni sustav skup normi koje važe u određenom trenutku u vremenu u skladu s određenim kriterijima pripadnosti, Bulygin smatra kako svaka takva promjena stvara novi pravni sustav. I kad govori o izmjenama ustava i kada govori o promjenama u pravnom sustavu, takvom izmjenom, odnosno promjenom, smatra svako uklanjanje odredbe, svako dodavanje nove odredbe te njihovu kombinaciju.⁸⁹ Interval između uvođenja norme u sustav i njezinog uklanjanja on naziva **vanjskim vremenom pravnog sustava**, a svakom takvom intervalu odgovara jedan pravni sustav.⁹⁰ S obzirom na to da novi pravni sustav nastaje jer je došlo do određene promjene, dva uzastopna pravna sustava neće biti identična, ali oni koji nisu uzastopni, mogu biti jednaki.⁹¹ Za razliku od pravnog sustava, pravni poredak nije takav skup normi, već obitelj svih pravnih sustava unutar određenog vremenskog perioda.

Bulygin razlikuje postojanje norme u pravnom sustavu od postojanja u pravnom poretku. „Vremenski period tijekom kojega norma postoji u pravnom poretku“ naziva **vanjskim vremenom norme**.⁹² Postojanje norme ne mora biti kontinuirano, ona može postojati u različitim pravnim sustavima (pripadati im), neovisno o tome jesu li oni uzastopni ili ne, može postojati u jednom intervalu pa onda nestati te se u nekom kasnijem

⁸⁸ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity*. *Op. cit.*, str. 173. Usporedi: Royakkers, Lambèr M. M. *Extending Deontic Logic for the Formalisation of Legal Rules*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1998., str. 153-174.

⁸⁹ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity*. *Op. cit.*, str. 173., 180. Iznimka su slučajevi čisto formalne derogacije u kojima se uklanja zapravo suvišna normativna formulacija, a ne norma.

⁹⁰ *Ibidem*, str. 173-174.

⁹¹ *Ibidem*, str. 174.

⁹² *Ibidem*.

sustavu iznova pojaviti itd.⁹³ No, kako smo vidjeli, s primjenom norme povezano je i činjenično stanje na koje se primjenjuje pa stoga i vrijeme u kojem se takvi događaji zbivaju. Bulygin „slijed svih vremenskih trenutaka tijekom kojih je norma primjenjiva na neki slučaj“ zove **unutarnjim vremenom norme**.⁹⁴

On kaže kako je vanjsko vrijeme norme funkcija pripadnosti sustavu, dok je unutarnje funkcija primjenjivosti te se oni nužno ne preklapaju.⁹⁵ Norma može postojati u pravnom sustavu, a da istodobno nije primjenjiva.⁹⁶ Primjer za to upravo je razdoblje između objave norme i njenog stupanja na snagu (*vacatio legis*). Iako se često radi o danima, moguća su i duža razdoblja u kojima norma postoji, a još nije primjenjiva. Tako je hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu (u daljnjem tekstu: ZMPP) Hrvatski sabor donio 4. listopada 2017., proglasila ga je tadašnja predsjednica RH, Grabar-Kitarović, 10. listopada 2017., objavljen je u Narodnim novinama 12. listopada 2017., a na snagu je stupio prema svom čl. 81. tek 29. siječnja 2019.⁹⁷ Time je datum stupanja na snagu ZMPP-a usklađen s početkom primjene Uredbe (EU) br. 2016/1103 i Uredbe (EU) br. 2016/1104, dviju europskih uredbi međunarodnog privatnog prava na koje on upućuje.⁹⁸ Također, Kazneni zakon (u daljnjem tekstu: KZ) objavljen je u Narodnim novinama 7. studenog 2011., a stupio na snagu tek 1. siječnja 2013. godine.⁹⁹

Osim toga, moguća je i obrnuta situacija, da norma više ne pripada pravnom sustavu, ali zadržava primjenjivost na određene slučajeve.¹⁰⁰ Tako je u slučaju ukinutih normi koje još nisu potpuno izgubile svoju primjenjivost. Na kraju, moguće je i da norma bude primjenjiva, a da nikad nije ni pripadala tom pravnom sustavu - zbog čega se pravne sustave često naziva otvorenim normativnim sustavima.¹⁰¹ Takve su situacije kojima se bavi međunarodno privatno pravo, a uređuje ih i ZMPP.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 101/17), čl. 81.

⁹⁸ Sikirić, Hrvoje. Zakon o međunarodnom privatnom pravu. Tradicionalno XXXIII. Savjetovanje - Aktualnosti Hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 25., Organizator, Zagreb, 2018., str. 138.

⁹⁹ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19), čl. 387.

¹⁰⁰ Bulygin, Eugenio. Time and Validity. *Op. cit.*, str. 174.

¹⁰¹ Navarro, Pablo E. *et. al.* Applicability of Legal Norms. *Op. cit.*, str. 340.

Ovdje bih se još kratko htjela osvrnuti na raspravu iz ustavnog prava s početka rada. Ponajprije, čini mi se da Bulygin dobro primjećuje kako Ross zapravo s važenjem miješa normativnu valjanost. No, kao što smo vidjeli, valjanost je također relativan pojam koji podrazumijeva višu normu, a ovdje su obje norme, i čl. 88. i čl. 88.' na istoj razini hijerarhije. Bulygin pak ukazuje ovdje na nešto drugo. Kako Ross pokušava dokazati da normativna valjanost čl. 88.' proizlazi iz čl. 88. dolazi do zaključka da postoji proturječje u sadržajima te dvije norme koji su međusobno nespojivi.¹⁰² Bulygin, međutim, ističe kako ta dva članka ni u jednom trenu ne postoje u isto vrijeme jer ne pripadaju istom sustavu, već pripadaju dvama različitim ustavima.¹⁰³ On drži da bi do takvog proturječja došlo tek u slučaju da čl. 88. nastavi postojati i nakon uvođenja čl. 88.'¹⁰⁴ No, pitanje primjenjivosti nije tako jednostavno jer i ustavne norme mogu zadržati svoju primjenjivost i nakon ukidanja. Članak 88.' primjenjiv je nakon što stupi na snagu i to samo na one izmjene do kojih dođe nakon tog trenutka.¹⁰⁵ Na sve izmjene do tog trenutka primjenjuje se čl. 88., pa čak i ako se pitanje zakonitosti takve izmjene postavi pred sudom i kasnije.¹⁰⁶

4. KRITERIJI PRIMJENJIVOSTI

4.1. Općenito

Iz gledišta suca koji treba primijeniti određenu normu na slučaj koji ima pred sobom, sustav pravnog poretka koji odgovara sadašnjem trenutku je upravo trenutak donošenja sudske odluke.¹⁰⁷ Kako je taj trenutak zapravo samo trenutno posljednji u lancu sustava, često se događa da sudac mora primijeniti normu koja je već derogirana, ali je zadržala svojstvo primjenjivosti (ukinuta je).¹⁰⁸ Kriteriji primjenjivosti su norme višeg ranga koje omogućuju razaznati koju normu izabrati i primijeniti od različitih i nepodudarnih normi koje pripadaju drugim sustavima istog pravnog poretka, a razlikuju se ovisno o tome kojem području prava pripadaju.¹⁰⁹

¹⁰² Ross, Alf. On Self-Reference and a Puzzle in Constitutional Law. *Op. cit.*, str. 5.

¹⁰³ Bulygin, Eugenio. Time and Validity. *Op. cit.*, str. 182.

¹⁰⁴ *Ibidem.*

¹⁰⁵ *Ibidem.*, str. 183.

¹⁰⁶ *Ibidem.*

¹⁰⁷ *Ibidem.*, str. 175.

¹⁰⁸ *Ibidem.*

¹⁰⁹ *Ibidem.*

4.2. Kriteriji primjenjivosti u kaznenom pravu

Primjere za kriterije primjenjivosti Bulygin uzima iz argentinskog kaznenog prava, no kako se radi o načelima koja su prihvaćena i u pozitivnom hrvatskom pravu, umjesto njih navest ću odgovarajuće primjere iz hrvatskog kaznenog prava.

U Ustavu je prihvaćeno načelo zabrane unatražnog djelovanja kaznenog prava. Za razliku od čl. 90. koji u st. 4. uređuje opće načelo zabrane unatražnog djelovanja svih zakona, a u st. 5. njegovu iznimku, čl. 31. st. 1. izražava posebno načelo zabrane unatražnog djelovanja kaznenog zakona.¹¹⁰ U njemu se određuje da nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom. Na temelju tog članka kaznenopravna materija se može uređivati jedino zakonom (tzv. apsolutni zakonski rezervat).¹¹¹ KZ u čl. 2. sadrži gotovo jednaku odredbu, samo što ona izričito obuhvaća i sve druge kaznenopravne sankcije. Čl. 3. st. 1. dodaje da se prema počinitelju primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme kad je kazneno djelo počinjeno. Shodno tome, na temelju čl. 31. st. 1. Ustava, posebno načelo zabrane unatražnog djelovanja kaznenog prava je ustavno načelo te je neograničivo, odnosno nederogabilno. Kao što je već rečeno, isključivo u odnosu na kazneno pravo je potvrđeno ustavnom normom i zbog toga mu se doseg ne može ograničiti zakonom.

Značenje toga je da KZ nije primjenjiv na kaznena djela koja je on stvorio, odnosno ponašanja koja je on proglasio kaznenim djelom, ako su ona počinjena prije njegovog stupanja na snagu. S druge strane, to podrazumijeva primjenjivost onog kaznenog zakona koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja djela, što je, kako primjećuje Bulygin, tipičan primjer primjenjivosti norme za koju bi se moglo reći da više nije važeća jer je nepostojeća, odnosno više ne pripada tom pravnom sustavu.¹¹²

¹¹⁰ Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. *Op. cit.*, str. 144-145. Usporedi: Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 58-60.; Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo. Kazneno pravo - opći dio 1. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., str. 139-140.

¹¹¹ Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. *Op. cit.*, str. 144-145.

¹¹² Bulygin, Eugenio. Time and Validity. *Op. cit.*, str. 175.

No, postoje iznimke zbog kojih ovo opće načelo nije uvijek primjenjivo. Kako ističe Bulygin, do njegove primjene u praksi dolazi samo kod novih kaznenih djela, odnosno onih koja u vrijeme počinjenja uopće nisu povlačila kaznenu odgovornost, a kasniji zakon ih proglašava kaznenim djelima, te na takva djela za koja kasniji zakon propisuje sankcije teže od dotadašnjih.¹¹³

Isti članak Ustava propisuje iznimku od načela zabrane unatražnog djelovanja u slučaju blaže kazne (čl. 31. st. 1., 2. reč.). Burazin *et. al.* ističu sljedeću razliku u pogledu sadržaja između općeg i posebnog načela unatražnog djelovanja. Dok se iznimka predviđena u čl. 90. st. 5. Ustava odnosi samo na pojedine odredbe zakona, bez obzira na to radi li se o tzv. blažim ili strožim normama, načelo zabrane unatražnog djelovanja kaznenog zakona se odnosi samo na tzv. strože kaznenopravne norme, a dopušta unatražno djelovanje tzv. blažih kaznenopravnih normi.¹¹⁴ KZ u čl. 3. st. 2. detaljnije razrađuje načelo primjene blažeg zakona pa tako nalaže da se primijeni zakon najblaži za počinitelja ako se zakon nakon počinjenja kaznenog djela, a prije donošenja pravomoćne presude, izmijeni jednom ili više puta. Dakle, u obzir dolaze i tzv. međuzakoni ili interimni zakoni, odnosno derogirane norme koje ne pripadaju ni vremenu počinjenja djela, niti donošenja odluke, nego je dovoljno da su bile na snazi u bilo kojem periodu od trenutka kad je djelo počinjeno do donošenja odluke.¹¹⁵ Slučaj u kojemu je primjenjiva blaža norma koja je derogirana u vrijeme donošenja odluke je još jedan primjer primjenjivosti nepostojeće norme.

Iznimke zbog kojih se ne primjenjuje ni načelo zabrane unatražnog djelovanja kaznenog prava ni načelo primjene blažeg zakona su tzv. prijelazne norme u strukturnom smislu, odnosno tzv. privremene norme (ili zakoni). Takve su one norme koje imaju vremenski ograničenu sposobnost djelovanja jer im je otpočetak (*ab origine*) predviđen završni rok sposobnosti djelovanja.¹¹⁶ Tzv. privremeni zakoni su primjenjivi u

¹¹³ *Ibidem*, str. 175-176.

¹¹⁴ Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. *Op. cit.*, str. 145.

¹¹⁵ Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 59. Za više vidi: Wheatley, Steven. Revisiting the Doctrine of Intertemporal Law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 0 (2020), <https://doi.org/10.1093/ojls/gqaa058> (5.1.2021.), str. 1-26.

¹¹⁶ Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. *Op. cit.*, str. 292-293. Za razliku od njih, prijelazne norme u funkcionalnom smislu su one koje se izrijekom ustanovljuju s ciljem uređivanja prijelaza s jednog pravnog uređenja na drugo.

unaprijed određenom vremenskom razdoblju ili proizvode pravne učinke u pogledu odnosa koji su vremenski ograničeni.¹¹⁷ Razlog njihova donošenja su posebne okolnosti, a prestanak tih okolnosti uvjetuje i prestanak zakona.¹¹⁸ S obzirom na to da se ne mijenja pravno shvaćanje o samom ponašanju za koje se propisuje sankcija, već samo okolnosti, ne bi bilo opravdano odustati od kažnjavanja prema tim zakonima pa čak ni ako kasniji propisuju blaže kazne.¹¹⁹

KZ izričito propisuje da će se zakon koji je na snazi samo za određeno vrijeme primijeniti na kaznena djela počinjena u tom vremenu i nakon njegova prestanka važenja ako zakonom nije drugačije propisano (čl. 3. st. 5.). Ustav (čl. 31. st. 4.) i Zakon o nezastarijevanju kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije u svom čl. 1. uređuje mogućnost poduzimanja kaznenog progona i nakon isteka rokova za zastaru kaznenog progona za ona kaznena djela iz procesa pretvorbe i privatizacije koja su počinjena u određenom vremenskom razdoblju: u vrijeme Domovinskog rata i mirne reintegracije, ratnog stanja i neposredne ugroženosti neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti države.¹²⁰ Radi se o privremenom zakonu jer njegove norme otpočetak imaju vremenski ograničen rok sposobnosti djelovanja.¹²¹ I slučaj u kojemu bi takva norma bila primjenjiva također bi bio primjer primjenjivosti norme koja ne pripada pravnom sustavu u trenutku donošenja odluke.

¹¹⁷ Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. *Op. cit.*, str. 141. Napominju da je naziv tzv. vremenski ili temporalni zakoni, uvriježen u području kaznenog prava, neprecizan jer je svaki zakon „vremenski“ u smislu da se primjenjuje ili proizvodi pravne učinke u vremenu. Ostali (uvjetno rečeno trajni) zakoni se donose za unaprijed neodređeno vremensko razdoblje primjenjivosti i/ili djelovnosti. Vidi: Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 66-67.; Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo. Kazneno pravo - opći dio 1. *Op. cit.*, str. 148-149.

¹¹⁸ Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 66.

¹¹⁹ *Ibidem.*

¹²⁰ Zakon o nezastarijevanju kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije (NN 57/11), čl. 1.

¹²¹ Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. *Op. cit.*, str. 140-141. Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Dragičević Prtenjača, Marta. Nezastarijevanje ratnog profiterstva u raljama načela zakonitosti, pravednosti i učinkovitosti. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 69 (4) (2019), str. 459-486. Oni kao drugi primjer privremenog zakona navode Zakon o kaznenim djelima podrivačke i terorističke djelatnosti protiv državnog suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske (NN 74/1992).

Imajući u vidu sve navedeno, Bulygin je na sljedeći način poredao kriterije primjenjivosti u kaznenom pravu:

„a) Ako djelo nije bilo kažnjivo u trenutku počinjenja, optuženika se mora osloboditi kaznene odgovornosti.

b) Sudac mora usporediti sve zakone koji se odnose na kažnjivo djelo, a pripadaju različitim sustavima koji odgovaraju svim trenutcima vanjskog vremena norme, od trenutka počinjenja djela do trenutka donošenja odluke.

c) Ako utvrdi da je u trenutku počinjenja djela bio na snazi tzv. vremenski zakon, on treba imati prednost pred svim ostalim zakonima.

d) Ako to nije slučaj, prednost ima ona norma koja za to kažnjivo djelo propisuje najblažu kaznu, pri čemu nije važno je li ona prije trenutka donošenja odluke već bila derogirana ili ne.“¹²²

Tome nadodaje kako je postojanje blaže norme u vrijeme prije počinjenja kaznenog djela irelevantno, ali promulgacija blaže norme nakon donošenja odluke ipak ima utjecaja na kaznu.¹²³ U slučajevima izmjena zakona u periodu između donošenja odluke koja se pobija žalbom i donošenja odluke od strane žalbenog suda žalbeni sud je obvezan primijeniti blaži zakon.¹²⁴ U tom smislu i čl. 3. st. 2. KZ naglašava da će se primijeniti najblaži zakon među onima koji se izmijene sve do donošenja pravomoćne presude.

4.3. Norme o primjenjivosti

Izvori kriterija primjenjivosti mogu biti različiti pa ih nalazimo u zakonima i ustavima, a izvor im može biti i sudska praksa kao i *communis opinio* teoretičara prava, no kojemu god od tih izvora pripadali, kriteriji primjenjivosti su uvijek norme.¹²⁵ Oni su norme višeg stupnja u odnosu na norme o čijoj primjenjivosti govore, tzv. **metanorme**.¹²⁶

¹²² Bulygin, Eugenio. *Time and Validity. Op. cit.*, str. 176.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ *Ibidem*, str. 177.

¹²⁶ *Ibidem*.

Uzmimo Bulyginovu definiciju:

„Ako postoji norma N_i koja propisuje da drugu normu N_j treba poštivati i primijeniti na određeni slučaj, tada se za normu N_j može reći da ona važi u smislu da ju treba poštivati i primijeniti u skladu s N_i .“¹²⁷

Kriterij primjenjivosti je norma N_i , a primjenjiva norma, tj. norma o čijoj primjenjivosti govorimo je norma N_j . Norma N_j **norma je o ponašanju**, odnosno norma u užem smislu što znači da se radi o propisu s pogodbenom strukturom čiji je sadržaj opći i apstraktan.¹²⁸ Kod takvih normi kakva je npr. „Ubojice treba kazniti“, antecedent se odnosi na apstraktno činjenično stanje, odnosno određeno ponašanje (činjenje ili propuštanje), s kojim konsekvant povezuje određene pravne učinke, odnosno kvalificira takvo ponašanje kao obvezno, zabranjeno, dopušteno ili neobvezno.¹²⁹ Posljednja četiri izraza zajednički se nazivaju deontičkim načinima ili modalitetima, a služe uspostavi normativne veze između subjekta (adresata norme) i ponašanja (predmeta norme).¹³⁰

Guastini objašnjava kako riječ propis označava propisujući iskaz kojim se izvodi jezični akt propisivanja te se odnosi na ponašanje i kvalificira ga kao obvezno ili trebano.¹³¹ Propisi se izražavaju samo propisujućim iskazima te se samo njima može upravljati ponašanjem adresata jer se samo propisima može pokoravati ili ih kršiti.¹³² Propisom se označava i sadržaj akta propisivanja, odnosno ono značenje propisujućeg iskaza koje dobivamo njegovim tumačenjem.¹³³ On kaže kako su norme u strogom smislu samo takav smisaoni sadržaj te da ih je potrebno razlikovati od jezičnih akata kojima se izražavaju (normativni akt i normativna

¹²⁷ *Ibidem*, str. 172.

¹²⁸ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 47., 51-52. Norma je pravilo ponašanja jer je ona opći propis kojemu je predmet čitav razred činjeničnih stanja, dakle apstraktno činjenično stanje (npr. bilo koje ubojstvo), za razliku od pojedinačnog ili konkretnog činjeničnog stanja (npr. „Osoba X je ubila osobu Y“). Općost je bitno obilježje pojma pravila te se pojedinačni propis ne bi moglo nazvati pravilom.

¹²⁹ *Ibidem*, str. 63.

¹³⁰ *Ibidem*, str. 63., 65. Svi deontički nazivi mogu se prevesti izrazom dužnost ili obveza, a deontičkom logikom naziva se dio logike koji izučava logičko ponašanje logičkih iskaza. Za više vidi: Navarro, Pablo E.; Rodríguez, Jorge L. *Deontic Logic and Legal Systems. Op. cit.*

¹³¹ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 48.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Ibidem*, str. 49.

formulacija), a bez kojih normi (njihovog smislaonog sadržaja) ne bi bilo.¹³⁴

Norma N_i (kriterij primjenjivosti norme N_j) je norma u općenitom, širem smislu. Takve se norme izražavaju iskazima koji nisu ni propisujući, ali ni opisujući.¹³⁵ U norme u općenitom smislu tako se ubrajaju npr. norme o nadležnosti, dopuštajuće norme, definirajuće norme, tumačeće norme, upućujuće norme, norme o sposobnosti djelovanja normi (kao opće načelo zabrane unatražnog djelovanja), norme o sukobima između normi (npr. *lex posterior derogat legi priori*), ukidajuće norme i sl.¹³⁶ Njihov smisao je izvršavati neku funkciju u odnosu na propise zbog čega ih se ne smatra „autonomnim“ normama, već samo „fragmentima“ propisa s kojima se povezuju.¹³⁷ Njima se ne usmjerava ponašanje, nije ih moguće ni kršiti, niti im se pokoravati te ih se, jer se njima neposredno stvara određeni pravni učinak, a da ne nastaje obveza, ponekad naziva „utemeljujućim ili konstitutivnim“ normama.¹³⁸ Kriteriji primjenjivosti su metanorme, odnosno one norme kojima su predmet druge norme (takvo je opće načelo zabrane retroaktivnog djelovanja) ili druge odredbe (takve su ukidajuće norme kojima je predmet ukinuta odredba).¹³⁹

4.4. Hijerarhija kriterija primjenjivosti

Karakteristika suvremenih pravnih poredaka je njihova hijerarhijska struktura. Čine ih norme koje nisu sve istoga ranga, već su poredane hijerarhijski.¹⁴⁰ Guastini razlikuje barem četiri vrste normativnih hijerarhija: strukturne ili formalne (struktura među normama o proizvodnji prava i normi čiju proizvodnju uređuju), materijalne ili supstancijalne (niža norma ne smije biti sadržajno suprotna višoj), logičke ili jezične hijerarhije (takav odnos postoji kada se jednom normom navodi druga

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ *Ibidem*, str. 57.

¹³⁶ *Ibidem*, str. 57-58.

¹³⁷ *Ibidem*, str. 59.

¹³⁸ *Ibidem*, str. 58., 60.

¹³⁹ *Ibidem*, str. 61. Predmet metanormi u širem smislu su normativni akti (npr. uređivanje vršenja zakonodavne funkcije).

¹⁴⁰ *Ibidem*, str. 219.

norma) te vrijednosne hijerarhije (nastaju kada tumač jednoj normi pridaje višu vrijednost u odnosu na drugu).¹⁴¹

U svojim primjerima kriterija primjenjivosti u kaznenom pravu, Bulygin primjećuje ne samo da su kriteriji primjenjivosti više norme u odnosu na norme o čijoj primjenjivosti govore, nego i da među samim kriterijima postoje razlike u stupnju, odnosno da među njima postoji hijerarhija.

On primjećuje tri stupnja hijerarhije. Tako su za njega norme na prvom, odnosno najnižem stupnju, one koje nameću obveze i zabrane pravnim subjektima i odgovaraju normama koje Hart naziva primarnim pravilima.¹⁴² Norme višeg (drugog) stupnja su one koje dodjeljuju ovlasti, kako javne tako i privatne, te nameću obveze sucima i drugim službenicima koji primjenjuju pravo te odgovaraju sekundarnim pravilima po Hartovoj terminologiji, dok su norme trećeg stupnja one koje uređuju primjenjivost normi drugog stupnja.¹⁴³

Do takvog zaključka dolazi razmatrajući kriterije primjenjivosti u kaznenom pravu. Naime, zapazio je kako određeni članak argentinskog kaznenog zakona propisuje trenutak stupanja tog zakona na snagu. To u KZ propisuje čl. 387. Dakle, KZ od trenutka objave počinje svoje postojanje u pravnom sustavu, od tog trenutka on pripada sustavu, no nije primjenjiv sve do trenutka u kojem stupa na snagu, 1. siječnja 2013. godine. Međutim, prema onome što Bulygin govori, njegov članak koji tako određuje, čl. 387., primjenjiv je od trenutka promulgacije jer se odnosi na sve članke tog zakona, osim na sebe.¹⁴⁴ Bulygin smatra da se ta iznimka, iako nije izričito propisana, podrazumijeva pa na temelju toga zaključuje kako je taj članak kriterij primjenjivosti višeg stupnja u odnosu na ostale kriterije primjenjivosti koji se nalaze u tom zakonu.¹⁴⁵

I kriteriji primjenjivosti moraju zadovoljiti određene uvjete kako bi ih se moglo primijeniti u određenom slučaju. Prije svega, oni moraju pripadati sustavu u trenutku donošenja odluke jer služe kao polazna točka daljnjem određivanju relevantnih trenutaka u vremenu te se upravo pomoću njih određuje koji se sve sustavi moraju uzeti u obzir.¹⁴⁶ Međutim, postavlja se

¹⁴¹ *Ibidem*, str. 219-223.

¹⁴² Bulygin, Eugenio. *Time and Validity. Op. cit.*, str. 178.

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ *Ibidem*, str. 177.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

pitanje njihove primjenjivosti. Kriteriji primjenjivosti čiju primjenjivost uređuje kriterij primjenjivosti višeg stupnja doista mogu biti primjenjivi. No, kao što Bulygin primjećuje, postoje kriteriji primjenjivosti koji su na najvišem stupnju hijerarhije te njih naziva konačnim kriterijima primjenjivosti.¹⁴⁷ Na primjeru odredbe o stupanju na snagu dolazi do zaključka da su određeni kriteriji na najvišem stupnju upravo stoga što su primjenjivi od samog trenutka u kojem počinju postojati.¹⁴⁸ Smatra da je jedini uvjet za primjenu tih kriterija njihovo postojanje, odnosno pripadnost pravnom sustavu u trenutku donošenja odluke.¹⁴⁹ Prema Bulyginu, kod tih normi nema razlike između unutarnjeg i vanjskog vremena, one su primjenjive od trenutka promulgacije.¹⁵⁰

Takav njegov zaključak o primjenjivosti konačnih kriterija primjenjivosti Navarro *et. al.* smatraju problematičnim i nedosljednim i ja se moram složiti s njima. Smatram da je najprije potrebno razjasniti oblike koje obuhvaća primjenjivost.

4.5. Iskaz o primjenjivosti

Navarro *et. al.* na sljedeći su način saželi Bulyginov pojam primjenjivosti:

„...norma N_1 je **primjenjiva** na određeni slučaj c , o kojemu treba donijeti odluku u određeno vrijeme t ako i samo ako druga norma N_2 koja pripada pravnom sustavu na snazi u t zahtijeva da se N_1 primijeni na c .“¹⁵¹

Iskaz o primjenjivosti kao što je 'Norma N je primjenjiva na slučaj c ' dodjeljuje posebno svojstvo određenoj normi N , no ima daleko složeniju logičku strukturu nego se na prvi mah to može činiti.¹⁵² On tvrdi postojanje više norme N_2 koja nameće sucima obvezu primijeniti normu N_1 u slučaju c , odnosno prešutno zahtijeva postojanje norme višeg stupnja.¹⁵³

¹⁴⁷ *Ibidem.*

¹⁴⁸ *Ibidem.*

¹⁴⁹ *Ibidem.*

¹⁵⁰ *Ibidem.*

¹⁵¹ Navarro, Pablo E.; Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge L.; Sucar, Germán. *Applicability of Legal Norms. Op. cit.*, str. 346.

¹⁵² *Ibidem.*, str. 347.

¹⁵³ *Ibidem.*

Takav iskaz o primjenjivosti i njegova negacija moraju biti uzajamno isključivi kao i međusobno iscrpljujući, što znači da norma ne može istovremeno biti primjenjiva i neprimjenjiva.¹⁵⁴ Stoga Navarro *et al.* naglašavaju važnost identificiranja svih elemenata koji su uključeni u odnos primjenjivosti. Negacija iskaza o primjenjivosti poricala bi postojanje norme koja sucima nameće obvezu primijeniti normu N_1 u danom slučaju.¹⁵⁵ Slijedom navedenog:

„...norma N_1 je **neprimjenjiva** na slučaj c ako ne postoji nikakva druga norma N_2 u sustavu koja sucima nameće dužnost korištenja N_1 u c.“¹⁵⁶

Iskaz o primjenjivosti i njegova negacija ne iscrpljuju sve oblike koje primjenjivost obuhvaća. Moguće je i da norma bude nesposobna za primjenu.

„Norma N_1 je **nesposobna za primjenu** na slučaj c kada norma višeg stupnja N_2 zabranjuje sucima da primijene N_1 na c.“¹⁵⁷

Navarro *et al.* ističu kako, iako se na prvi pogled čine nepodudarnima, primjenjivost i nesposobnost za primjenu nisu ni uzajamno isključivi, niti međusobno iscrpljujući.¹⁵⁸ Dok norma ne može istovremeno biti primjenjiva i neprimjenjiva u odnosu na isti slučaj, to nije tako s nesposobnošću za primjenu.¹⁵⁹ Ta razlika se posebno vidi kod sukoba različitih kriterija primjenjivosti, o čemu će biti više riječi u sljedećim odlomcima. Moguće je da ista norma bude primjenjiva i nesposobna za primjenu na isti slučaj, no, što je možda još neobičnije, može biti neprimjenjiva, a ipak ne biti nesposobna za primjenu na određeni slučaj.¹⁶⁰

¹⁵⁴ *Ibidem.* Za više vidi: Navarro, Pablo E.; Rodríguez, Jorge L. Deontic Logic and Legal Systems. *Op. cit.*, str. 8-18. Negacija preokreće istinitosnu vrijednost daljnje formule pa je negacija formule istinita ako je formula kojom upravlja neistinita, u suprotnom je negacija neistinita te stoga približno odgovara značenju riječi 'ne' i sličnim izrazima.

¹⁵⁵ Navarro, Pablo E.; Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge L.; Sucar, Germán. Applicability of Legal Norms. *Op. cit.*, str. 347.

¹⁵⁶ *Ibidem.* Izraz koji se koristi na engleskom jeziku za primjenjivost je *applicability - applicable*; za negaciju pridjev *non-applicable*; a za nesposobnost za primjenu *inapplicability - inapplicable*.

¹⁵⁷ *Ibidem.*

¹⁵⁸ *Ibidem.*

¹⁵⁹ *Ibidem.*

¹⁶⁰ *Ibidem*; slično: Navarro, Pablo E.; Rodríguez, Jorge L. Deontic Logic and Legal Systems. *Op. cit.*, str. 136.

Primjenjivost norme i njezina nesposobnost za primjenu su relativni pojmovi koji se uvijek iznova procjenjuju u odnosu na novi slučaj.¹⁶¹ Ako se u jednom slučaju ispostavi da je norma nesposobna za primjenu, to ne znači da neće biti primjenjiva u onom idućem. Naime, norma može biti nesposobna za primjenu jednostavno zato što ju je u danom slučaju nadjačala druga norma.¹⁶² Iako bi bila primjenjiva da je jedina norma koja se može primijeniti na taj slučaj, ona je nesposobna za primjenu jer druga norma, koja je također primjenjiva, za nj ima veću težinu.¹⁶³

4.6. Konačni kriterij primjenjivosti

Ako prihvaćamo hijerarhijsku strukturu prava, moramo prihvatiti da postoje norme koje su na vrhu takve strukture. Iznad njih ne postoje druge norme koje bi mogle uređivati njihovu primjenjivost.¹⁶⁴

Jednim od von Wrightovih najvećih doprinosa Navarro *et. al.* smatraju njegovo razdvajanje pojmova postojanja normi, valjanosti normi i pripadnosti određenom sustavu, a važnom drže i njegovu tezu da vrhovne norme, odnosno najviše norme sustava, nisu ni valjane ni nevaljane.¹⁶⁵ Primjećuju kako Bulyginov prijedlog o primjenjivosti podsjeća na von Wrightovu tvrdnju o povezanosti valjanosti jedne norme s postojanjem druge norme koja je s njom hijerarhijski povezana.¹⁶⁶ Kao što je već rečeno, da bi se moglo reći da je norma valjana ili ne, trebaju postojati norme koje su u odnosu na nju formalno ili materijalno više. A kako u slučaju najviših normi kao što su ustavne norme, ne postoje više norme, one su primjer postojećih normi koje nisu ni valjane ni nevaljane.

U skladu s time, Navarro *et. al.* nalaze kako je Bulygin umjesto tvrdnje o primjenjivosti konačnih kriterija primjenjivosti trebao slijediti von Wrightov način razmišljanja i zaključiti kako konačni kriteriji primjenjivosti nisu ni primjenjivi ni nesposobni za primjenu.¹⁶⁷ To je upravo stoga što iznad njih ne može ni postojati drugi viši kriterij koji bi

¹⁶¹ Navarro, Pablo E.; Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge L.; Sucar, Germán. *Applicability of Legal Norms. Op. cit.*, str. 351.

¹⁶² *Ibidem.*

¹⁶³ *Ibidem.*

¹⁶⁴ *Ibidem*, str. 356.

¹⁶⁵ *Ibidem*, str. 348.

¹⁶⁶ *Ibidem.*

¹⁶⁷ *Ibidem.*

ili zahtijevao ili branio njihovu primjenu. Oni ne mogu ostvariti trostruki odnos utkan u pojam primjenjivosti.

Konačni kriteriji primjenjivosti prema tome ne mogu biti primjenjivi čak ni onda kada pripadaju danom pravnom sustavu.¹⁶⁸ Oni nalikuju primjenjivim kriterijima primjenjivosti jer dodjeljuju obveznu snagu određenim normama, no nedostaju im strukturalne karakteristike koje se inače zahtijevaju za nametanje dužnosti i obaveza pa po tome slične onim među-kriterijima koji su nesposobni za primjenu i identifikiranje pravno obvezujućih normi.¹⁶⁹ No, dok primjena kriterija nesposobnih za primjenu u sebi podrazumijeva kršenje zabrane, kod konačnih kriterija primjenjivosti nema ni posebne zabrane ni dopuštenja.¹⁷⁰ Njih nije ni dozvoljeno ni zabranjeno koristiti, ali samo iz tog razloga što ne postoje više norme koje bi vršile takvu funkciju.¹⁷¹

Na kraju se Navarro *et. al.* pitaju čine li suci grešku ako ignoriraju konačne kriterije primjenjivosti u donošenju svojih odluka. Ako čine, zaključuju da takve norme obvezuju suce, pa čak i ako njihovu obveznost ne nameću druge norme, jer bi, zanemarujući takve zakonite, pravne norme, suci ignorirali pravo kojeg su one dio.¹⁷²

4.7. Meta-kriterij primjenjivosti

Uzevši primjer na kojemu je Bulygin objasnio hijerarhiju normi, Navarro *et. al.* pokazuju alternativnu mogućnost njegove rekonstrukcije. Oni ne uzimaju zdravo za gotovo stajalište da se odredba o stupanju zakona na snagu odnosi samo na sebe samu. Štoviše, za potrebu svoje rekonstrukcije tumače ju tako da se odnosi na samu sebe, ali i na ostale kriterije primjenjivosti u tom zakonu, uključujući odredbu o retroaktivnoj primjeni blaže norme (kao čl. 3. st. 2. KZ).

Takvo shvaćanje ima za posljedicu izjednačavanje razine tih dvaju kriterija pa bi oni pripadali istom stupnju, te bi jedini problem bio kako riješiti moguće sukobe među njima.¹⁷³ I meni se čini jednostavniji i smisleniji

¹⁶⁸ *Ibidem*, str. 356.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² *Ibidem*, str. 358.

¹⁷³ *Ibidem*, str. 350.

poredak kriterija koji proizlazi iz njihovog razmišljanja. Kriteriji primjenjivosti prvog stupnja bili bi prema tome svi oni koji odabiru normu koja se mora primijeniti na određeni slučaj između različitih normi koje ga reguliraju, a pripadaju sustavima koji odgovaraju različitim trenutcima u vremenu od nastanka činjeničnog stanja na koje se odnosi do trenutka donošenja odluke.¹⁷⁴ Kriterijima primjenjivosti drugog stupnja zvali bi se samo oni koji pružaju način za rješavanje sukoba koji mogu nastati između drugih kriterija primjenjivosti.¹⁷⁵

Kriterij drugog stupnja nazivaju meta-kriterijem primjenjivosti jer on, izražavajući normu koja se odnosi na njihovu primjenjivost, govori o drugim kriterijima primjenjivosti.¹⁷⁶ Kada u hijerarhiju uvrstimo i norme prve razine, odnosno one koje dolaze u obzir za primjenu, takav meta-kriterij, koji rješava moguće sukobe među drugim kriterijima primjenjivosti, zapravo se nalazi na trećoj razini normi.

Iako to ne smatraju najboljim primjerom, predočavaju ga pomoću kriterija iz kaznenog prava koje je koristio i Bulygin. Tako bismo u slučaju postojanja kasnijeg zakona koji propisuje blažu kaznu za počinjeno djelo imali sukob dvaju kriterija primjenjivosti, općeg načela zabrane retroaktivnosti i načela primjene blažeg zakona.¹⁷⁷ Meta-kriterij primjenjivosti koji rješava taj sukob bila bi norma koja određuje da zabranu retroaktivnosti primjene kaznenih zakona nadjačava načelo koje daje prednost primjeni blaže kaznene norme.¹⁷⁸

Naravno, meta-kriterij, može biti norma koja kriterij primjenjivosti prvog stupnja čini nesposobnim za primjenu.¹⁷⁹ Tako bi u istom primjeru nadjačano načelo, zabrana retroaktivnosti kaznenih zakona, bilo nesposobno za primjenu u danom slučaju.

¹⁷⁴ *Ibidem.*

¹⁷⁵ *Ibidem.*

¹⁷⁶ *Ibidem.*

¹⁷⁷ *Ibidem.*

¹⁷⁸ *Ibidem.*

¹⁷⁹ *Ibidem*, str. 350-351.

4.8. Strogo primjenjive norme

Moguć je i vrlo čest slučaj da je veći broj normi primjenjiv na dani slučaj.¹⁸⁰ Za to su dobar primjer u kaznenom pravu različiti oblici kaznenih djela. Uz temeljno, postoje kvalificirana i privilegirana kaznena djela ovisno o okolnostima koje ga čine težim ili lakšim i shodno tome se propisuju teže ili blaže kazne (npr. ubojstvo je temeljno kazneno djelo, teško ubojstvo kvalificirano, a usmrćenje na mah privilegirano).¹⁸¹ Osim toga, postoje i kaznena djela koja u sebi sadrže sva obilježja drugog kaznenog djela, ali nisu njegov kvalificirani oblik nego samostalni, izvorni tip kaznenog djela (npr. razbojništvo i krađa).¹⁸² I nehajni oblici su neovisni od namjernih oblika kaznenih djela (npr. prouzročenje smrti iz nehaja nije privilegirani oblik ubojstva).¹⁸³

Sve te norme mogu na prvi pogled biti primjenjive jer uređuju dani slučaj te postoji kriterij primjenjivosti koji nalaže njihovu primjenu.¹⁸⁴ No, ne može se sve njih zaista i primijeniti te je potrebno odabrati onu na kojoj će sudac zaista moći zasnovati svoju odluku. Tu se sukobi rješavaju pomoću hijerarhijskog poretka normi kako bi se mogla odabrati ona koju je sudac dužan primijeniti.¹⁸⁵ Takvu normu, koja je primjenjiva i koju suci imaju obvezu primijeniti kako bi opravdali svoju odluku u danom slučaju, Navarro *et. al.* nazivaju strogo primjenjivom normom, dok sve ostale primjenjive norme koje je takva norma nadjačala zovu primjenjive norme *simpliciter*.¹⁸⁶ I strogo primjenjiva norma i primjenjive norme *simpliciter* pripadaju skupu primjenjivih normi.¹⁸⁷

Zamislimo da su i norma N₁ i norma N₂ primjenjive u odnosu na dani slučaj. Dakle, postoji kriterij primjenjivosti koji nalaže primjenu norme N₁, ali postoji i kriterij primjenjivosti koji obvezuje suca da primijeni normu N₂. No, unutar sustava koji odgovara trenutku u kojemu sudac treba donijeti odluku postoji pravilo koje određuje da kasnija norma ima prednost pred ranijom. Takav meta-kriterij rješava sukob do kojega je

¹⁸⁰ *Ibidem*, str. 352.

¹⁸¹ Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 114.; KZ, čl. 110., čl. 111., čl. 112. st. 1.

¹⁸² Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 115.; KZ, čl. 230., čl. 228.

¹⁸³ Novoselec, Petar. Opći dio kaznenog prava. *Op. cit.*, str. 115.; KZ, čl. 113.

¹⁸⁴ Navarro, Pablo E. et. al. Applicability of Legal Norms. *Op. cit.*, str. 352.

¹⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁸⁶ *Ibidem*.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

došlo nakon primjene kriterija primjenjivosti prvog stupnja: norma N₂ kao kasnija norma izdvaja se zahvaljujući primjeni tog kriterija kao strogo primjenjiva norma, dok se norma N₁ odbacuje kao nesposobna za primjenu na taj slučaj.¹⁸⁸ Takav jedinstveni rezultat primjene meta-kriterija, odnosno postojanje samo jedne strogo primjenjive norme koju sudac mora primijeniti je zapravo u stvarnosti rijetkost.¹⁸⁹

Navarro *et. al.* naglašavaju kako se ni (vanjska) primjenjivost ni stroga primjenjivost ne mogu stupnjevati. Norma ili jest ili nije (vanjski) primjenjiva na određeni slučaj, a ovisno o tome je li odabrana između ostalih (vanjski) primjenjivih normi od strane meta-kriterija primjenjivosti, ona ili jest ili nije strogo primjenjiva.¹⁹⁰ Ono što se može stupnjevati jest snaga ili težina određene primjenjive norme u odnosu na ostale prema meta-kriteriju primjenjivosti.¹⁹¹ S obzirom na to da se to može mijenjati, i ona povremeno može biti odabrana kao strogo primjenjiva norma.¹⁹²

4.9. Funkcije kriterija primjenjivosti

Prema Bulyginu, kriteriji primjenjivosti ispunjavaju barem tri funkcije.

Prvo, određuju koje norme treba uzeti u obzir i usporediti tako što postave relevantne trenutke u vremenu.¹⁹³ Kako su kriteriji primjenjivosti norme koje su namijenjene sucima i drugim službenicima koji primjenjuju zakone kao upute za snalaženje među svim normama koje u tom pravnom poretku dolaze u obzir za primjenu, najprije služe tome da bi se utvrdilo koji trenutak u vremenu oni moraju uzeti u obzir. Kada utvrde kojemu sustavu odgovara relevantni trenutak u vremenu, suci moraju usporediti sve norme koje pripadaju tim sustavima kako bi mogli zaključiti koju od njih treba primijeniti.¹⁹⁴

¹⁸⁸ *Ibidem*, str. 353.

¹⁸⁹ *Ibidem*.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ *Ibidem*, str. 353-354.

¹⁹² *Ibidem*, str. 354.

¹⁹³ Bulygin, Eugenio. *Time and Validity. Op. cit.*, str. 177-178.

¹⁹⁴ *Ibidem*.

Drugo, utvrđuju hijerarhijske odnose među normama koje pripadaju različitim sustavima istog pravnog poretka.¹⁹⁵ Ponekad se hijerarhijski odnosi među normama u skladu s kojima se vrši odabir primjenjivih normi temelje na posebnom sadržaju normi koje dolaze u obzir (kao što je slučaj sa stupnjem kazne), ali moguće je i da to bude zbog čisto formalnog svojstva kao što je datum objave ili stupanj nadležne vlasti koja je normu izdala.¹⁹⁶ U svakom slučaju, takve hijerarhijske odnose stvaraju upravo kriteriji primjenjivosti.

Treća funkcija koju ostvaruju kriteriji primjenjivosti je nametanje obveze sucima primijeniti onu normu koja u skladu s hijerarhijskim odnosima među normama dokaže svoju superiornost.¹⁹⁷ Kriteriji primjenjivosti, kako tvrdi Bulygin, sadrže barem dvije sastavnice. Jedna sastavnica je iskaz o hijerarhijskom odnosu, koji sam po sebi nije norma, a druga je norma višeg stupnja koja nameće dužnost primjene odabrane i superiorne norme prema danoj hijerarhiji.¹⁹⁸

5. SUSTAVI PRIMJENJIVIH NORMI

Bulygin je postavio za cilj svoga rada utvrditi koje norme čine skup normi primjenjivih na slučaj i pronaći kriterije koji to određuju. Pri tome je spoznao kako skup primjenjivih normi nije nužno i podskup skupa normi koje ispunjavaju kriterije pripadnosti (pravnog sustava) u trenutku donošenja odluke.¹⁹⁹ Isto tako, on ne odgovara ni podskupu skupa normi koje odgovaraju nekom drugom trenutku, npr. u kojem je kazneno djelo počinjeno.²⁰⁰ Skup primjenjivih normi „može biti i često i je odabir normi iz različitih sustava koji odgovaraju različitim točkama u vremenu vanjskog vremena pravnog poretka“.²⁰¹

Pripadnost sustavu primjenjivih normi razlikuje se od pripadnosti pravnom sustavu. Ona u određenom slučaju može ovisiti i o nadležnosti sudbenih organa.²⁰² Tako se može dogoditi situacija da u odnosu na isti

¹⁹⁵ *Ibidem.*

¹⁹⁶ *Ibidem.*

¹⁹⁷ *Ibidem*, str. 178.

¹⁹⁸ *Ibidem.*

¹⁹⁹ *Ibidem*, str. 186.

²⁰⁰ *Ibidem.*

²⁰¹ *Ibidem.*

²⁰² Navarro, Pablo E. et. al. Applicability of Legal Norms. *Op. cit.*, str. 352.

slučaj, odnosno činjenično stanje, unutar istog pravnog sustava jedan sudac ima obvezu primijeniti određenu normu, dok drugi sudac nema tu ovlast.²⁰³

Postoje zemlje koje i danas preljub utvrđuju kao kazneno djelo. U takvoj situaciji bi se moglo dogoditi da se vodi spor za naknadu štete zbog duševnih boli uzrokovanih preljubom u građanskom postupku. No, sudac u građanskom postupku ne bi imao ovlasti primijeniti norme kaznenog zakona koje uređuju isti slučaj.²⁰⁴ Osim toga, u sustavima u kojima kontrolu valjanosti normi zakonskih i podzakonskih akata vrše viši sudbeni organi, suci nižih sudova nemaju ovlast odbiti primjenu normi jer se ne podudaraju s normama ustava, već moraju primijeniti norme koje su formalno valjane, dok suci na višem stupnju, koji imaju ovlast provoditi takvu kontrolu, mogu zanemariti norme koje drugi suci imaju dužnost primijeniti.²⁰⁵

Zbog te djelomične određenosti primjenjivog sustava nadležnošću sudbenog organa koji treba donijeti odluku skup primjenjivih normi će se za isti slučaj razlikovati ovisno o sudu koji treba donijeti odluku.²⁰⁶

S obzirom na to da kriterije primjenjivosti izražavaju norme, i primjenjivi sustavi, baš kao i pravni sustavi, mogu biti nedosljedni i nepotpuni. Moguće je da dvije različite norme utvrđuju rješenja koja su međusobno nepodudarna ili da uopće ne pruže nikakvo rješenje.²⁰⁷ Stanja sukoba, suprotnosti ili nespojivosti između normi su antinomije, a kako je svaki skup koji sadržava pa i samo jednu antinomiju nedosljedan, dosljednim bi se mogao nazvati samo skup koji ne sadržava ni jednu antinomiju.²⁰⁸ Osim normi i pravnih praksi koje i u slučajevima nedosljednosti određuju preferencije između primjenjivih normi, postoje i određeni pravni standardi kao što su *lex posterior* i *lex specialis* koji služe identificiranju strogo primjenjivih normi na dani slučaj.²⁰⁹ U takvom slučaju u kojemu je potrebno primijeniti npr. pravni standard kojim se prednost daje kasnijoj normi pred ranijom tek kada se u skladu s meta-kriterijem primjenjivosti utvrdi njihov redosljed, moguće je odrediti koja je od njih strogo

²⁰³ *Ibidem*, str. 352-353.

²⁰⁴ *Ibidem*, str. 353.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ *Ibidem*.

²⁰⁷ *Ibidem*.

²⁰⁸ Guastini, Riccardo. *Sintaksa prava. Op. cit.*, str. 269.

²⁰⁹ Navarro, Pablo E. et. al. *Applicability of Legal Norms. Op. cit.*, str. 353.

primjenjiva, a koja će se u odnosu na taj slučaj zanemariti kao nesposobna za primjenu.²¹⁰ Navarro *et. al.* naglašavaju kako je i najslabija norma bila dio primjenjivog skupa normi te se ne smije zanemariti od strane suca koji donosi odluku.²¹¹

Norma istovremeno može pripadati i pravnom sustavu i skupu normi primjenjivih na određeni slučaj (primjenjivom sustavu). Pravni sustav je hijerarhijski sustav normi upravo stoga što pruža kriterije za rješavanje raznih normativnih sukoba.²¹² Kako same hijerarhijske odnose i poredak definiraju kriteriji primjenjivosti, promjene u hijerarhijskom odnosu znače i da se mijenjaju i kriteriji za rješavanje nedosljednosti, a posljedica toga je i odabir drugačijeg skupa primjenjivih normi.²¹³

Navarro *et. al.* ističu da to što se slabija norma zanemaruje kao nesposobna za primjenu ne znači njezino uklanjanje iz svih sustava kojima pripada.²¹⁴ Ona je i dalje član pravnog sustava kojemu pripada i nema zapreke da se uzme u obzir pri rješavanju nekog budućeg slučaja. Isto tako, uklanjanje norme iz pravnog sustava ne povlači nužno za sobom i njezinu eliminaciju iz svih budućih primjenjivih sustava.²¹⁵ I ukinuta norma može pripadati sustavu primjenjivih normi.

6. ZAKLJUČAK

Iz izloženog je vidljivo da je pojam primjenjivosti složeniji nego se to na prvi mah može činiti. Primjenjivost, u smislu Navarrove i Moresove vanjske primjenjivosti, odnosno Carpentierove normativne primjenjivosti, svojstvo je pravne norme koje označava trostruki odnos pravne norme s drugom pravnom normom višeg ranga i s konkretnim slučajem na koji se treba primijeniti. Viša norma je ona koja propisuje da se određenu pravnu normu može ili mora, smije ili ne smije primijeniti.

Kriteriji primjenjivosti upravo su te norme višeg ranga koje omogućuju razaznati koju se normu, od svih koje dolaze u obzir, zaista treba i primijeniti. U njima je utemeljena dužnost ili ovlast sudova primjenjivati

²¹⁰ *Ibidem.*

²¹¹ *Ibidem.*

²¹² *Ibidem*, str 354.

²¹³ *Ibidem.*

²¹⁴ *Ibidem.*

²¹⁵ *Ibidem.*

pravne norme. Oni određuju relevantne trenutke u vremenu i uspostavljaju hijerarhijske odnose među normama koje pripadaju različitim sustavima istog pravnog poretka. Oni pokazuju je li norma primjenjiva, neprimjenjiva ili nesposobna za primjenu na dani slučaj. Uvijek treba imati u vidu da su primjenjivost norme i njezina nesposobnost za primjenu relativni pojmovi koji se iznova procjenjuju u odnosu na novi slučaj. Ako se u jednom slučaju ispostavi da je norma nesposobna za primjenu, to ne znači da već u onom idućem ne može biti superiorna, strogo primjenjiva norma.

S obzirom na to da su i kriteriji primjenjivosti norme, moguće je utvrđivati i njihovu primjenjivost. Odnosno, to je moguće utvrđivati kod kriterija primjenjivosti prvog stupnja, tj. svih onih koji rješavaju sukobe među normama koje dolaze u obzir za primjenu na dani slučaj. S druge strane, kriteriji drugog stupnja, meta-kriteriji koji pružaju način za rješavanje mogućih sukoba između kriterija primjenjivosti prvog stupnja, konačni su kriteriji jer iznad njih ne postoji viša norma. Shodno tome, oni ne mogu biti ni primjenjivi, niti nesposobni za primjenu.

Skup ili sustav primjenjivih normi nije ni podskup skupa normi koje ispunjavaju kriterije pripadnosti (pravnog sustava) koji odgovara trenutku donošenja odluke, niti nekom drugom trenutku, već odabir normi iz različitih pravnih sustava koji najčešće odgovaraju različitim trenutcima u vremenu. To je stoga što se vremenske granice primjenjivosti ne podudaraju s vremenskim granicama pripadnosti. Primjenjivost norme počinje tek u trenutku njezina stupanja na snagu (tada nastaje obveza ili ovlast primjenjivati je), ali derogacija norme ne znači i prestanak primjenjivosti (gubitak primjenjivosti zapravo je zabrana primjenjivanja). Zahvaljujući tome što ukidanje u pravilu ne djeluje unatrag, ako zakonodavac izričito ne odredi suprotno, ukinute norme ostaju primjenjive u postupcima pokrenutim prije njihova ukidanja kao i na činjenična stanja nastala prije nego su ukinute.

Glavni cilj rada bio je sustavno prikazati pojam primjenjivosti i ukazati na njegovu korisnost za pravnu znanost i za praksu. Također, poput Bulygina, pokazati važnost razlikovanja temeljnih pravnih pojmova u razjašnjavanju problema koji nastaju zbog nedosljednog korištenja pojedinim terminima. Primjenjivost treba razlikovati od sposobnosti djelovanja norme, odnosno sposobnosti proizvođenja pravnih učinaka. Osim toga, valja imati na umu razlike između pripadnosti pravnom sustavu i primjenjivosti pravne norme od normativne valjanosti.

7. LITERATURA

Knjige i članci:

1. Bulygin, Eugenio. Time and Validity (1982), u: Bulygin, Eugenio *et al.* Essays in Legal Philosophy. Oxford: Oxford University Press 2015., str. 171-187.
2. Burazin, Luka. Pojam prava i (društvena) učinkovitost - analitički pristup -. Pravni vjesnik, 33 (3-4) (2017), str. 119-130.
3. Burazin, Luka; Krešić, Mario; Tucak, Ivana. Priručnik za teoriju prava - praktični dio. Zagreb: Naklada Breza, 2020.
4. Carpentier, Mathieu. Validity versus Applicability: a (Small) Dose of Scepticism. *Diritto & questioni pubbliche: rivista di filosofia del diritto e cultura giuridica*, 1 (2018), <https://home.heinonline.org> (5.11.2020.), str. 106-133.
5. Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Dragičević Prtenjača, Marta. Nezastarijevanje ratnog profiterstva u raljama načela zakonitosti, pravednosti i učinkovitosti. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 69 (4) (2019), str. 459-486.
6. Ferrer Beltrán, Jordi; Ratti, Giovanni B. Validity and Defeasibility in the legal domain. *Law and Philosophy*, 29 (2010), <https://link.springer.com> (24.7.2020.), str. 601-626.
7. Grabowski, Andrzej. Juristic Concept of the Validity of Statutory Law. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2013.
8. Guastini, Riccardo. Sintaksa prava. Zagreb: Naklada Breza, 2018.
9. Guastini, Ricardo. The Two Faces of Analytic Legal Philosophy, u: *Metaphilosophy of Law* (ur. Banaś, Paweł; Dyrda, Adam; Gizbert-Studnicki, Tomasz). Oxford and Portland: Hart Publishing 2016., str. 37-46.
10. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo. Kazneno pravo - opći dio 1. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
11. Kelsen, Hans. Čista teorija prava. Zagreb: Naklada Breza, 2012.

12. Kelsen, Hans. *Opća teorija normi*. Zagreb: Naklada Breza, 2015.
13. Keršić, Marin. Legal principles in Croatian Legal Science: Fundamental Character and Indeterminacy. *Pravni vjesnik*, 36 (1) (2020), str. 65-77.
14. Navarro, Pablo E.; Moreso, José Juan. Applicability and Effectiveness of Legal Norms. *Law and Philosophy*, 16 (2) (1997), <https://www.jstor.org> (14.9.2020.), str. 201-219.
15. Navarro, Pablo E.; Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge L.; Sucar, Germán. Applicability of Legal Norms. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, 17 (2) (2004), <https://home.heinonline.org> (6.9.2020.), str 337-359.
16. Navarro, Pablo E.; Rodríguez, Jorge L. *Deontic Logic and Legal Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
17. Novoselec, Petar. *Opći dio kaznenog prava*. Osijek: Pravni fakultet, 2016.
18. Orunesu, Claudina; Rodríguez, Jorge. A revision of the theory of fundamental legal concepts. *Revus*, 39 (2019), <https://journals.openedition.org/revus/> (11.8.2020.), str. 7-35.
19. Pino, Giorgio. L'applicabilità delle norme giuridiche. *Diritto & questioni pubbliche: rivista di filosofia del diritto e cultura giuridica*, 11 (2011), <https://home.heinonline.org> (5.11.2020.), str. 797-871.
20. Rodríguez, Jorge L.; Vicente, Daniel E. Aplicabilidad y validez de las normas del Derecho internacional. *DOXA Cuadernos de Filosofía del Derecho*, 32 (2009), <https://doxa.ua.es> (5.11.2020.), str. 177-204.
21. Ross, Alf. On Self-Reference and a Puzzle in Constitutional Law. *Mind*, 78 (309) (1969), <https://www.jstor.org> (18.2.2021.), str. 1-24.
22. Royakkers, Lambèr M. M. *Extending Deontic Logic for the Formalisation of Legal Rules*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1998.

23. Sikirić, Hrvoje. Zakon o međunarodnom privatnom pravu. Tradicionalno XXXIII. Savjetovanje - Aktualnosti Hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 25., Organizator, Zagreb, 2018., str. 61- 140.
24. Spaak, Torben. The Concept of Legal Competence. Aldershot: Dartmouth Publishing Company Limited 1994.
25. Wheatley, Steven. Revisiting the Doctrine of Intertemporal Law. Oxford Journal of Legal Studies, 0 (2020), <https://doi.org/10.1093/ojls/gqaa058> (5.1.2021.), str. 1-26.

Pravni izvori:

1. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
2. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 99/99, 29/02, 49/02)
3. Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19)
4. Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 101/17)
5. Zakon o nezastarijevanju kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije (NN 57/11)
6. Zakon o kaznenim djelima podrivačke i terorističke djelatnosti protiv državnog suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske (NN 74/1992)

Sudska praksa:

1. USRH, U-I-793/2007 od 21. 3. 2007. (NN 34/07)
2. USRH, U-X-80/2005 od 1. 6. 2006. (NN 37/11)
3. USRH, U-I-3845/2006 i U-I-5348/2012 od 23. siječnja 2013. (NN 12/13)

Anita Prusina

APPLICABILITY OF LEGAL NORMS

Summary

This paper presents the notion of applicability of legal norms based on the analysis of the existing legal literature in the field of legal theory and legal philosophy. Through four main units, the concept and types of applicability, its relation to other properties of legal norms, criteria of applicability, and finally, the systems of applicable norms and their relation to the legal system are discussed. The applicability criteria are demonstrated using examples from the field of criminal law; their legal nature is being explained, their functions, and structure. Most of the examples used in this paper are from Croatian legislation and Constitutional Court Case-Law.

Keywords: *applicability, membership, legal efficacy, criteria of applicability, non-applicability, inapplicability, applicable systems*